

Vad és vadászat a magas Tátrában.

Cserépy Nándortól.

Ha a magas hegységek, melyek imponáló nagyszerűségökben mintegy halotti csendtől övedzve méltóságteljesen tekintenek alá a föld zajára, már a távolból szemlélve varázserővel vonják magokhoz a természet szépségei iránt fogékony keblű embert: mennyivel érdekesebbé és elbájolóbbá válik előttünk egy ily hegység tájképe, ha annak magaslataira feljutva az onnan élvezhető megragadó kilátás mellett, az állatvilág legérdekesebb fajaitól látjuk magunkat környezve.

A magas Tátra nevezetesebb állatai a magyarországi Kárpátgyűlés ideiglenes választmánya által múlt évben kibocsátott, — általam szerkesztett — magyar felhívásban következőleg vannak jelezve:

„Az állatvilágból a legfelsőbb sziklaregiókban falkánként legel a villámgyorsasággal iramló szilaj zerge; alantabb a hegyi vándorral mintegy bujósdit játszva s üvöltve ugrál a fürge mormota; az illatos fenyves erdőkben tanyáz az ártatlan őz és barangol a cammogó medve; a magas sziklaormokon fészkel a kevély bérci sas; a sudar és törpefenyő tövében költ a süket és nyirfajd, a császármadár és a hosszucsőrű erdei szalonka s kristály hegyi patakokban tömegesen vickándozik az izletes husu pisztráng.“

S minthogy ezen rövid vázlatnak nem célja a magas Tátra kimerítő faunáját adni, a fentebbi leírás mellett csak azt tartom még felemlítendőnek: hogy régibb időkben a jelenleginél sokkal nagyobb kiterjedésű tátrahegységi erdőségben a szarvas; a felsőbb sziklaregiókban pedig a vadkecske is tenyésztett. — Kézsmarkon a városház előcsarnokában s más házakban még most is láthatók a Tátrahegységben elejtett szarvasok szép agancsai.

A fentebbiek előrebocsátása után mielőtt a vadászatok leírásához fognék, úgy hiszem nem leend egészen érdektelen a fent jelzett vadfajokról némi ismertetést nyújtani.

A zerge.

Ezen a legmagasabb komor sziklaregiók egyedüli élődiszéül szolgáló, békeszerető, de a mellett igen szilaj és félénk szép állatok a kecske rokonfajának tekinthetők azon lényeges különbséggel, hogy a zergeünő négy tejelő bimbóval bir. A társas életet kedvelik s kisebb-nagyobb, itt-ott 40 darabnyi nyájokban is találhatók; nyáron át a legmagasabb szikla-

regiókban tanyáznak s napfelkeltevel már a sziklaormokon legelészve láthatók, 9 óra után délig fekvő helyzetben pihennek, a midőn ismét legelve a magaslatokra huzódnak, a hol ismét zord sziklák árnyas oldalain a hóhoz, melyet igen szeretnek, lehetőleg közel 4 óra utánig kérődzve nyugosznak, azután naplementéig ismét legelnek; éjjel a magasban sziklafalak tövében s barlangszerű nyílásokban kisebb csoportokban fekvé maradnak. Télen a magas régiókból a törpe fenyő, sőt igen kemény tél idején egész a felső erdei régiókba levonulnak, s ott leginkább a déli oldalu sziklavölgyekben keresnek magoknak enyhébb menhelyet. A zerge május végén 2 gödölyét ellik; kifejlődése lassan megy végbe s csak harmadik évében, a midőn szarvai is teljesen kiképződnek, lesz nemzőképesse, hanem aztán annál nagyobb öregséget ér el; életkora a szarvatövéen felfele évenként képződő gyűrűkről, melyeknek elseje a 3-ik évvel kezdődik, ismerhető fel. A bak feje tömöttebb, szarvai nagyobbak s egymástól jobban elállanak. A zerge igen nehezen szelidíthető meg, s természeti szabadságától megfosztva soká nem él. Olvastam egy esetet, hogy egy $\frac{3}{4}$ éves zerge befogatván, néhány hónap alatt környezetéhez némileg megszokott s különös előszeretettel keresett fel egy szomszédos téren tartott däm vadat, ámbár ez által folyvást üldöztetett. Egy ily alkalommal egy 19 lábnyi magas kőfalra menekült, melyről a tulsó oldalon leugrott egy épen ott füvet arató leány hátára, anélkül, hogy a leányt legkisebbé is megsértette volna, a mi valószínűleg csülketalpa ruganyosságának tulajdonítható. Később hirtelen megbetegedett, s minden ápolás dacára a betegség áldozatává lön, s midőn felbontozták, kitűnt, hogy belei aconitum által összeégetve voltak, melyet bizonyosan a kertben evett meg. A zerge igen finom szaglással, hall- és látérzéssel bir, és ha az őrtálló bak veszélyt sejt, egy éles fütttyentést hallat, melyre vele együtt az egész falka villámgyorsasággal iramlik tova s az ember megdöbbenő ámulattal szemléli a biztos ügyességet, melylyel mintegy repülve száguldnak át a hajmeresztő meredek-ségeken.

A zerge alakilag museumokban kitömött állapotban és festményekben szemlélhető levén, itt csak annyit akarok még ismertetőleg felemlíteni, hogy húsa izletes, bőre kikészítve igen jó s az úgynevezett „zergeszakál“, melyet a vadászkalapok mellett hordanak, a farán levő hosszú és tömött szőrből kerül ki; köztük 86—90 font súlyu állatok is találatnak.

A mormota.

A magas Tátra második érdekes állata a mormota, mely azon csekély számú privilegiált vadakhoz tartozik, melyek a vadászok üldözési szenvedélyének tárgyául nemcsak hogy nem szolgálnak, de sőt minden nemesebb érzésű vadász pártfogására bizton számíthatnak, s alig hiszem, hogy ha egy ily vadász az ezen ártatlan állatok életére áhítózó nyomorult orgyilkosokat aljas tettök elkövetésén rajta kapná, — méltó felháborodásában megállhatná, hogy a gyáva futamodók után fegyverét legalább ijesztésül el ne sűtné. Es ezen a magas alpok síri csendét megelevenítő s a hegyi vándort felvidító s magok iránt élénk rokonszenvet keltő csinos és fürge kis állatok annyival inkább megérdemlik az emberek részéről pártfogolást, mert ártatlanságok és védképtelenségek mellett még oly természeti ösztönnel sem bírnak, melyszerint lak- és téli menhelyeiket legalább megközelíthetlen sziklameredeken és üregekben választanak, hanem tanyájoknak a törpe fenyőregio feletti leginkább délnek s az alpesi tavak közelében fekvő hegyoldalokat választva, ott kövecses és porhanyós talajban önmagok vájta 1 ölnyi, sőt nagyobb mélységű barlangokban családonként laknak, növényekkel és gyökerekkel táplálkozva csupán májustól szeptember végéig élnek a föld felszínén; az év többi részét a barlangjaik alsó részén találato tágasabb öbölben, melyet mohával puhára kibélelnek, alvó állapotban s táplálkozás nélkül töltik el.

A mormota a macskánál jóval nagyobb s tömöttebb testű, s természetére nézve igen hasonló az ürgehez, a mint hogy a köznép által németül (*Wierzeisfen*) vagy (*Erdzeisfen*), a tótok által pedig „Hwizdár“ = fütyös, neveztetik, — s valóban ráillik e példabeszéd: „fürge mint az ürge.“ — A mormota 5—6-ot fiadzik, s midőn ezekkel barlangjából kijő, leginkább hallható éles és átható süvöltése, melylyel az éles látásával már a távolban észre vett hegyi vándort üdvözli, s barlangja nyílásánál két lábra állva, mintegy tisztelő helyzetben várja be elvonulását, s csak is ha az üdvözlést viszonzni s vele közelebb megismerkedni akarva lépteinket felé irányozzuk, tűnik el egy pillanat alatt előlünk üregébe, hogy bizonyos távolságrai távoztunk után, — miután előbb ürege nyílásából mint az ürge kellő kémszemlét tartott volna, — ismét előtünjék, hogy a rideg tájat megelevenítve, ismét más hegyi vándort gyönyörködtesse. A mormota könnyen megszelídíthető és idomítható.

A mormota husát — bár ize nem lehet rosz — legalább tisztos körökben enni nem szokták, hanem zsirját a köznép kuruzslói mint mindenható gyógykenőcsöt alkalmazzák

bőrét pedig prémnek és béllésnek használják; és ez elég ingerül szolgál arra, hogy ezen védtelen és könnyen hozzáférhető ártatlan állatok ellen a köznép henyébb része által irtó háború folytattatik; a mi a hatvanas évek elején vadászati törvényeink még akkori hiányossága és azon téves tulajdonjogróli fogalmaknál fogva, hogy a magasabb hegységek terméketlen sziklaregiói édes mindnyájunk közös tulajdonát képezi, úgy a zergéket, mint a mormotákat illetőleg már annyira üzetett, hogy a zerge létszám igen csekélyre apadt le, a mormota pedig már csaknem egészen kiirtatott s alig volt még egy pár család az egész Tatra hegységben, úgy, hogy ha egy az 1866-ik évben kibocsátott s később is fenntartott politikai hatósági erőlyes szabály és büntető rendelet ezen gyalázatos kiirtási üzelemnek gátot nem szab, úgy már ma kivált a mormotát, melynek kiirtása a téli nyughelyéből igen könnyűszerű kiásatása s egész családoknak a legvandalibb módoni védtelen meggyilkoltatása által a legkönnyebben eszközölhető, már csak hírből ismernők a magas Tátrában. A fentebb jelzett hatósági intézkedés nem is maradt hatás nélkül, mert úgy a zerge — mint a mormota — létszám évről évre növekedett s most örömmel constatálható, hogy a zerge létszám négy—ötszázra számítható, és hogy a mormota családok is évről évre mindinkább szaporodnak, s minthogy az eddigi visszaélések az újabb országos vadászati törvény által szigoruan korlátoztatnak, és a m. o. Kárpát-egylet ezen érdekes és ritka állatok megvédését szinte feladatának ismeri, ennek alapján bizton remélhető, hogy ezen állatok további tenyésztése és szaporodása a természetbuvárok s maga ezen nevezetes hegység szépségeinek érdekében is teljesen biztosítva van. Mind a mellett nem mulaszthatom el az illető törvényhatóságokat és a községi lelkész és tanító urakat figyelmeztetőleg tisztelettel felkérni: miszerint az előbbieket a törvényszigorú alkalmazása és végrehajtása által a köznépre fentebbi érdeken korlátozólag, az utóbbiak pedig a szószerű és az iskolában oktatólag hatni sziveskedjenek, melyre a Tátrahegységet illetőleg még mindig annál nagyobb szükség van, minél nehezebb a tulajdonjog nagyobb mérvű megosztottságánál fogva a vadak cél és törvényszerű megóvásának egyes birtokosok általi foganatosítása, s minél inkább hiányzik még népünk alsó rétegeiben a természeti szabadságban élő állatoknak úgy tudományos mint nemzetgazdászati szempontból kellő megóvása és kimélése iránti nemesebb érzék.

A m e d v e.

Mind a mellett, hogy vadászati szempontból ezen ragadozó állat igen érdekes, azonban gazdasági szempontból igen örvendetes, hogy a központi Kárpátokban sokkal gyéribben található, mint a királyhegy körüli közeli magasabb középhegyekben. Minthogy esekélyebb számuk mellett is még minden nyáron elég kárt tesznek a Tátra hegységben legelő marhákban és az ugyanott található zabföldekben; amit annál nehezebb megakadályozni, mert a Tátra hegység nagyobb kiterjedése és az abbani nagymérvű természeti akadályok felette megnehezítik a medvékri sikeres hajtóvadászatot. Hogy a medve nemcsak a fris hust, hanem szükség esetében a döggöt is megeszi, amit sokan kétségbe vonnak, erről a saját észleletem alapján meggyőződtem egy az 1864-ik évben megtartott hajtóvadászat alkalmával, melyre épen azon körülmény szolgáltatott okot, hogy marhavészben elveszett marháknak a magasabb hegyi legelőtéreken nagyobb és mélyebb gödrökben elásott hullái az előbb jelzett év tavaszán, midőn a föld még hóval boritva és fagyos volt, a medvék által kikapartattak és felemésztettek. S midőn ezen kikaparási műveletnek a mackó atyafiak általi végbeviteléről a hóban hátrahagyott tányérkör nagyságu lábnyomokból és a szétszórva hevert lerágott csontokból meggyőződünk volna, megdöbbentő respectust keltett bennünk azon nagy erő, mely azon kiásási művelethez megkívántatott, s önkénytelenül villant meg agyunkban a gondolat, hogy egy ily karok általi baráti kebelrei szorittatás és ily finom kacsók általi megcirógattatás bizonyára nem tartozik a kéjérzések közé. Szerencsénkre a mackó atyafiak nem igen előzőkények a baráti ölekezés tárgyában, s habár sokszor megtörténik, hogy egyes hegyi utazók, pásztorok és munkások történetesen találkoznak is mackó bácsival s többnyire lélekszakadva menekülnek előle, az dicséretére válik, hogy a védtelen embert nem szokta megtámadni. Ily eset előfordul néha Tátrafüreden is, hogy egyes sétáló vendégek vagy társaságok mackó komára rábukkannak, s bezzeg van aztán szaladás vissza a fürdőbe, a honnan minden fegyverrel bíró vendég azonnal kirukkol mackó bácsinak a tisztelgő vizitet viszonzandó; persze mackó koma már akkor tovább ballagott s a fegyveres sportmannok re infecta vissza sétálnak nagyobb része bizonyára legalább bensőleg igen jól érezvén magát, hogy a tisztelgő találkozás szerencsétlenül elmaradt.

A z ő z.

Habár ezen igen szép vad a már említett királyhegy körüli dús erdejü hegységekben s különösen a szepesi püspöki s a hradeki kincstári nagy kiterjedésü uradalmi határokon sokkal nagyobb mennyiségben találtatik, mind a mellett a központi Kárpátokban is elég bőven tenyészik, és a vadászatot csupán passióból üzőknek igényeit teljesen kielégitheti.

A lipthói Kárpátokban egy különös szokása észleltett az őzeknek, mely abból áll, hogy ősszel s leginkább egy keményebb tél beállta előtt falkaként vándorolnak át a gömöri határ felé fekvő feketevági terjedelmes erdőségekbe, a honnan tavasszal ismét visszatérnek, a mi annál inkább feltűnő, mert ezen 5—6 mérföldnyi távolságot csak több természeti akadályok legyőzése után és nagy kiterjedésü folyton marha által legelt kaszálókon keresztül haladhatják meg. —

A fentebb leirt állatokon kívül a Tátrahegység alsóbb erdőségeiben találhatók még farkasok, rókák, nyulak, borzok, vidrák és nyestek, sőt a nyulnak egy neme az ugynevezett hegyi nyul, a mely a közönségesnél nagyobb, a legmagasabb erdei régiókban is előfordul.

Szárnyas állatok.

A Tátrahegység két legérdekesebb madara a süket; és nyirfajd. Mindkettő ápril hóban párzik, s az elsőbb 5—6 az utóbbi pedig 8—12 csirkét költ ki. Párzás idején a süketfajd; kakas, a felsőbb erdei régióban egyes magasabb fenyőfák felsőbb galyain ülve reggeli 3—4 óra közt szárnyverdesés és csőresattogtatással hívja magához a tyúkokat, mely hívogatási actus alatt nem ügyel semmire s úgy látszik, hogy nem hall és nem lát semmit s bizonyosan innen származik a magyar nyelvbeni „süket“ elnevezés; annyi bizonyos, hogy ezen párzási kéjkialtozás közben egész biztosan megközelithető és kényelmesen lelőhető, sőt ha a lövés a hívogatási actus alatt történt, a másodszori lövést is bevárja; mikélyt azonban a hívogató kiabálással felhagy, minden legkisebb neszt meghall, s azonnal tova repül, s a faképnél maradó vadásznak egész éji nem csekély fáradsága dugába dől, s legfeljebb a magával vitt borovicska flaskó meghuzásával vigasztalhatja magát. A nyirfajd kakas párzási hívogatását a felsőbb törpefenyő régióban a földön végzi, s a süketfajdnál sokkal nehezebben közelithető meg.

A süket és nyirfajd, valamint a császármadár és az erdei szalonka fészkeiket nem igen rejtik el, sőt néha út-

mentében is leginkább a mohban rakják, s ha tojásaikról erőszakkal felvadartatnak, többé vissza nem térnek fészkeikbe, s így a tojások meghidegülvén a költés, elvesz.

Az erdei szalonka a felsőbb régiókban, a hol fészkel és költ, egész nyáron át huz s augusztusban már fiatalokat is lehet huzásban lőni.

A süketfajd-kakas pulykagunar nagyságu 10—15 fontot is nyom; befogva el nem tartható, húsa a fiatalnak izletes, hanem a véné igen kemény s puhítás nélkül meg sem ehető. Más égalj alatt meg nem honosítható. Gróf Zay, zayugróczy uradalmában megakarván honosítani több éven át vitetett magának tojásokat a Tátrából, s azokat kiköltetvén, szabadon eresztette, hanem tudtommal a meghonosítás nem sikerült.

Vadászat.

A zergevadászat minden hegyi vadászatok közt nemcsak a legfáradtságosabb, hanem a legveszélyesebb is, kivált ha az, mint a tiroli, svajci és a többi magas alpokban szokás, egyes vadászok által kémlelő modorban gyakoroltatik, a hol igen gyakran megtörténik, hogy egy zerge orvadász, a ki alpesi szegény legénynek mondható, — egy jogosított felügyelő vadászszal találkozáván, egyiknek vagy másiknak élete — mert pardonról közöttük szó sincs — attól függ, hogy melyik veszi észre előbb a másikat, vagy ha az egyszerre történik, a biztosan találó golyó, melyiknek a csövéből repül ki előbb. S habár a magas Tátrában ily tragikus jelenetek elő nem fordulnak és mert ily ősi típusu zerge orvadászaink nincsenek, sőt ha volnának is a tulajdon és vadászati jognak legalább ez előtt ily szigorú korlátozása fenn nem állván, az orvadászok jó formán nem is üldöztettek: mind a mellett a tátrai zergevadászatokat sem lehet természeti elemek és akadályoknál fogva veszélytelennek mondani. Annyi igaz, hogy a zerge vadászat Sonntagsjägereknek nem való: mert ha már ahhoz is, hogy a legkényelmesebb vadászállásokra feljuthassunk, ép tüdő és erős inak kívántatnak, s már odáig is a sziklatöredékek közötti ugrálásban ki van téve az ember egy kis láb- vagy oldalbordatörésnek; vannak helyek, melyeken magas sziklafalak mellett igen keskeny párkányokon lehetvén csak áthalolni, csak sikamlás vagy ingadozó lépés — és száz meg száz öles mélységbe zuhanhatunk le; a kinek a feje tehát a szédüléstől nem ment, ilyen helyeken különben bármily erős izmokkal birjon is át nem juthat s a mellett a felső régiókban, a hol az állások vannak, a levegő igen éles és hideg, sokszor megtörténik, hogy a felmászás közben a nagy hőség

miatt a felső ruhát is le kell vetni, s ott fenn egyszerre hó-zívar keletkezik, mely aztán az embernek még a fogát is megvaczogtatja; azért igen tanácsos az ily vadászatoknál s általában a nagyobb hegyi kirándulásoknál nyárnak idején is a vázsoning alatt szőringet használni, melynek azon jó tulajdonsága is van, hogy az izzadságot magába szíván, a felső ing mindig száraz marad s így a meghűlés ellen a legjobb óvszer.

Az őzvadászat nálunk leginkább hajtókkal történik; hajtó sok nem kell, hanem ezeknek ügyeseknek, helyismerettel bíróknak és a fáradságot nem kimélőeknek kell lenniök, mert különben a vadászat süker nélkül marad. Vadász lehet több is, annál inkább, mert, ha több zerge jön egy vadászra, ennek az elsőbbséket a többi puskásra kell eresztienie és csak az utóbb jövőkre löni. Egyébiránt maga egy vadász csupán egy hajtóval is löhet zergét, ha a helyeket mindketten ismerik és a szerencse kedvez. Az állomásokon a legnagyobb csendben s a hajtási vonal felé fedett állapotban kell a hajtás végéig, mely néha 3—4 óráig is eltart, maradni; mert ha a zerge csak legkisebb neszt vesz is a vadászok felől vagy pedig valamelyik türelmetlenkedőt megpillantja, azonnal vissza, vagy más irányba vonul, vagy megközelíthetlen sziklaöblökbe menekül, a honnan aztán a legmerészebb hajtó sem képes őket többé felvadarni; miáltal az egész vadászat meg van hiusítva: akkor aztán ballaghat lefele faradtan a leverit vadász kompánia, holott, ha a szabályok és kellő óvatosság megtartatnak, megtörtént már az is, hogy egy állásból két lövéssel 3 darabot is elejtett a kitartó vadász. A tátrai zergevadászatoknál a természeti akadályok miatt vadászkutyákat alkalmazni nem lehet.

Ha a zerge megöregszik s ennek folytán testi ereje lankad, társai által a nyájban meg nem türetik, s így aztán magányosan bolyongva tengeti életét s ily elhagyatott állapotában az alsóbb régiókba is levonul. Volt eset rá, hogy egy késmárki vadász süketfajdra vizslával vadászva, lőtt egy ily egyes zergét. Mult évben pedig november hóban egy késmárki ügyes vadász akadt őzvadászat alkalmával ily egyes zergére, melyet futóval megsebezvén, miután a kopók nyomára vezettettek, azt mindaddig hajtották, míg a zerge egy sziklára fel nem menekült, a honnan a kopók ellen szarvával és lábaival védelmezte magát, miglen ugyanazon vadász által alólról több lövés után végre egy futóval föbetaláltatott, s a

szikláról a vadász lábaihoz halva lezuhant. Ezen gyönyörű zergebak 86 fontot nyomott, — s a Kárpáti egyesület által kitömetve a magyar nemzeti museumnak ajándékozott.

A zergevadászatnál arra is komolyan ügyelni kell, hogy a vadászat előtt úgy a vadászok, mint a hajtók ne igen mélyen pillantgassanak bele a boros vagy snapsos flaskókba, mert a felmászás nehézségeinek legyőzésénél főkéllék a szédülés nélküli tiszta fő, a cimboráskodó poharozás tehát a vadászat utáni időre hagyandó.

A zergevadászat az újabb vadászati törvények szerint július hó 1-től november 15-ig gyakorolható, a mi tekintve azt, hogy ezen állatok, különösen az orvadászok által a tenyésztési időrei minden tekintet nélkül úgy löfegyverrel, mint vasesappantók és más pusztító eszközökkel folyvást üldözöttek, — azoknak tenyésztésére és szaporodására már magában véve igen jótékonyan fog hatni: mindamellett nem mellőzhetem azon egy magyar főúr által múlt évben megpendített s velem közlött eszmét, mely szerint az egész magas tátrai zergevadászat társulatilag kibéreltetni s rendszeresíttetni tervezetett — itt újabban feleleveníteni, a mely, ha kellőleg foganatosítva életbe lépne, a vadászati sport ezen igen érdekes nemét a magas Tátrában nagyon élvezetessé tehetné.

A zergevadászatok a Tátra-hegység tövében fekvő helységekből vagy a tátrafüredi fürdőtől lóháton kiindulva egy nap alatt megtehetők, sőt némely vidéken egy nap alatt két hajtás is tehető.

A nem csekély számú vadász-régióknak s az azokbani hajtóvadászatok rendezésének, úgy a hajtók útjának, valamint a vadászállásoknak megjelölésével részletes leírását; továbbá a nevezetesebb tátrai zergevadászoknak megnevezését s jellemző ismertetését, valamint a tátrai vadászat többi nemeinek vázolását, jelen közleményem folytatásául a jövő évkönyv számára tartván fel: a vadászat iránt érdeklő t. c. közönségtől és a szives olvasótól jelenleg annak kijelentésével válok meg: hogy a tátrai vadászatokat illetőleg úgy szóval, mint írásilag felvilágosításokat és utasításokat adni bármikor kész vagyok.
